

ág. ev. 45, izr. 5, társulati 1, magán 1; ezeknek egy része azonban nem felel meg az építkezés, illetőleg a belső felszerelés követelményeinek, nevezetesen a Poprád völgyének sok kicsiny községében minden felekezet külön iskolát törekszik fentartani, noha nincs hozzá ereje. Érdekes a jelentésnek az a pontja, hogy az állami és községi iskolákban (a tanfelügyelő szorosabb hatásköre alatt) a lelkészek gondosan teljesítették a hitoktatás kötelezettségét, míg a felekezeti jellegű iskolákban a hittanítást majdnem mindenütt a tanítók végezték. Nyelvre nézve tiszta magyar tanítás folyt 18 intézetben, nem magyar 226-ban, ezek közül 34 r. kath., 1 gör. kath., 3 ág. ev. iskolában nem felelt meg a magyar nyelv tanítása a törvény kívánásának. Panaszkodik a jelentés, hogy az irodai munkák és szervező tárgyalások nagy mértékű szaporítása miatt kevés időt fordíthatott a tanfelügyelő iskolalátogatásra, sürgeti segédtanfelügyelő kinevezését és a tisztán közigazgatási irodai munkák másfelé terelését.

— Weber István síremlékére újabban befolyt Waldapfel Jánostól 1 frt adomány.

— Értésítés. A *Magyar Paedagogia* régibb évfolyamait 1 frt lezállított áron megszerezhetik az új tagok, még pedig az I., II. és III. évfolyamokat a pénztárosnál; a többit a Frankin-társulatnál lehet megrendelni.

MAGYAR PAEDAGOGIAI TÁRSASÁG.

Nagy-gyűlés 1899 jan. hó 21-én.

Jelen vannak: dr. *Heinrich Gusztáv* elnöklése mellett Wlassics Gyula v. b. t. t. vallás- és közoktatásügyi miniszter, Berzeviczy Albert v. b. t. t. országgyűlési képviselő, Alexander Bernát, Bokor József, Bánóczy József, Badics Ferencz, Budinszky Károly, Beke Manó, Erődi Béla, Fináczy Ernő, Gyulay Béla, Geőcze Sarolta, Gyomlay Gyula, Hegedüs István, Hofer Károly, Józsa Mihály, Kovács János, Komáromy Lajos, Kerékgyártó Elek, Lederer Ábris, Lád Károly, Mártonffy Márton, Marmula János, Málnai Mihály, Négyesy László, Neményi Imre, Nagy László, Radó Vilmos, Szigetvári Iván, Sebestyén Gyula, Wagner Alajos, Verédy Károly, Waldapfel János, Zlinszky Aladár, Zsengery Samu, Trájtler Károly, utóbbi mint jegyző. Ezeken kívül számos nő és férfi vendég.

I. Elnök a következő beszéddel nyitotta meg a nagy-gyűlést:

Tisztelt közgyűlés !

Midőn szerencsém van tisztelt kartársainkat újjászervezett társaságunknak e VII. rendes közgyűlésén őszinte örömmel üdvözölhetni, ezuttal is megragadom az alkalmat, hogy a lefolyt évnek legfontosabb tanügyi kérdéséről röviden elmondjam igénytelen egyéni véleményemet. Mindenki tudja, hogy ily értelemben a polgári iskola ügyéről kell szólnom. Az előző évet középiskolai kérdések dominálták és ma egy esztendeje, a miniszter úr lelkes kezdeményezése után, úgy hihettük, hogy középiskoláink körében már a legközvetlenebb jövőben lényegesebb intézkedések várhatók. E remények vérmeseknek bizonyultak: a lefolyt évben a középoktatás terén semmi fontosabb, az ügy lényegét érintő nagyobb szabású reform nem következett be, hiszen még a tanterv-revisió kisjátékai sem vezettek befejezett intézkedésekhez. A politikai közállapotok zürzavarát a nemzeti életnek egyetlen ága sem érzi meg súlyosabban, mint a közoktatás és közművelődés nagy jelentőségű érdekköre, mely még a leglelkesebb vezetés mellett is csak teljesen rendezett és nyugodt viszonyok közt remélheti ügyeinek egészséges és zavartalan fejlesztését. A mai helyzetben nyugszik minden, a középoktatásnak rég óhajtott újjászervezése is.

Pedig ép a polgári iskola kérdése, mely a lefolyt évben nagy mértékben foglalkoztatta a tanügyi köröket, jóformán feltételezi a középiskolai kérdésnek helyes megoldását. Ennek híján nincsen meg a szilárd alap a polgári iskolának megnyugtató és mindenképp megfelelő szervezésére, és ily körülmények közt a kikerülhetetlen félreértések csak növelik azt az izgatottságot, mely az érdekelt feleket voltaképp minden igaz ok nélkül áthatja és megakadályozza abban, hogy a kérdést elfogulatlanul és előítélet nélkül nyugodt és körültekintő megfontolás tárgyává tegyék.

A kérdés, melyet tárgyalni és elintézni kell, e mondatban foglalható össze: milyen helyet foglaljanak el a polgári iskola és tanárai nemzeti közoktatásügyünk szervezetében?

Czélszerű lesz ez alkalommal is a középiskolából indulnunk ki. Hazánkban ez idő szerint nem névleg, de tényleg három középiskolánk van; az egyiknek fő jellemző tényezője a görög-latin tanítás, a másodiknak csupán a latin, a harmadiknak a francia nyelv és irodalom. Mind a háromnak czélja a tudományos előképzés főiskolai tudós tanulmányokra. De az intézetek előképző jogosítása.

tudvalevőleg nem egyforma, vagy mint újabban szokás mondani, nem egységes. Csupán a görög-latin középiskola jogosítja fel növendékeit az összes főiskolai tanulmányokra, minden korlátozás nélkül, a másik kettő ezeknek csak bizonyos megszorított köreire. Hogy ez sem nem egészséges, sem nem czélszerű állapot, erre nézve már jó ideje nem térnek el nálunk a vélemények. A baj orvoslása elméletileg két módon lehetséges, vagy úgy, hogy ezt a három középiskolát egygyé olvasztjuk össze, és létesítjük az úgynevezett egységes, helyesebben egy középiskolát, vagy úgy, hogy meghagyjuk a háromféle intézetet, sőt esetleg még szaporítjuk számukat, de minden egyes középiskola-fajt úgy szervezünk, hogy végzett tanítványaikat teljes megnyugvással és a főiskolai oktatás színvonalának kockáztatása nélkül bocsáthatjuk minden főiskolára és följogosíthatjuk bármely főiskolai tanulmány folytatására. Az első mód, mely tanügyi köreinkben egy ideig országos divatnak örvendett, ma már alaposan elveszítette népszerűségét, — ma, főleg Wlassics miniszter kezdeményezésére, az egységesen jogosító középiskola felé fordulnak a reformerek törekvései és reményei. Már volt egy ízben szerencsém e helyről is kifejtetni, hogy magam is e törekvés híve vagyok. Kivánatosnak, nemzeti műveltségünk gazdagodása és sokoldalúsága érdekében nagyon óhajtanódnak tartom, hogy a középiskolai ifjuság különböző utakon, többféle és eltérő jellegű művelődési eszközök segítségével nyerje főiskolai előképzettségét, — és okvetetlenül szükségesnek tartom, hogy minden növendék, a ki valamely középiskolába belép, minden utólagos akadály vagy megszorítás nélkül, korlátlan szabadsággal kezdhesen és végezhesen oly főiskolai tanulmányokat, melyek tehetségének és hajlamának megfelelnek. Természetes, hogy ily alapon, habár javított alakjukban, nemcsak megtarthatónak vélem a középiskolának ez idő szerint nálunk meglévő három fajtáját, de nem látok okot arra, hogy e fajtákat, ha egyébként czélszerűnek mutatkoznék, miért ne szaporíthatnók még egy negyedikkel vagy egy ötödikkel is.

Milyen helyet foglal el már most a középoktatásnak e rendszere, sőt a mai középiskolák mellett a polgári iskola?

A felelet e kérdésre voltaképp magától értetődő, — hiszen a polgári iskola hivatását vagy rendeltetését illetőleg a nézetek soha nem tértek el. A polgári iskola — és erre nézve tényleg ma sem ágaznak el a vélemények — nem készít elő főiskolai tanulmá-

nyokra, tehát a polgári iskola nem középiskola, ha tudniillik a törvényeinkben és a köztudatban gyökerező ez elnevezésnek nem akarunk az eddigittől eltérő, egészen új értelmet tulajdonítani, a mi annál kevésbbé kívánatos, mivel a szókkal való országosan divó játék következtében az eszmék és fogalmak zürzavara máris kelleténél jóval nagyobb.

A polgári iskola népoktatási tanintézet. E meghatározás nemcsak azt jelenti, hogy ez iskola nem készíti elő növendékeit, tudományos tanulmányokra, — jelenti azt is, hogy ez iskola fölállítására és föntartására, legalább részben, a törvényhatóságok köteleességévé tehető. Hogy ez utóbbi szempont mily rendkívül fontos, talán nem szorul bővebb fejtegetésre oly korban, mikor az ország középiskolái folyton növekedő számmal az államnak kezébe mennek át, mikor a társadalom a nőnevelés, a művészetek fejlesztése és a szakoktatás terén is nap-nap után újabb követelményekkel és igényekkel lép föl az állammal szemben. Ily körülmények közt, de a polgári iskola rendeltetésére való tekintetéből is, ragaszkodnunk kell törvényeinknek azon elvi álláspontjához, hogy a népoktatási intézetek fölállítása és föntartása a községek kötelessége, tehát a polgári iskoláknak, legalább alsó fokozatukban, fölállítása és föntartása is.

A polgári iskolai tanárok, a kik elismerésre méltó lelkeséggel, de néha talán nem elég körültekintéssel és elfogulatlansággal képviselik intézetök érdekeit, e felfogással szemben azt állítják, hogy a polgári iskola «népoktatási tanintézetnek nem tekinthető, mert épen úgy, mint a mai középiskolák, az elemi iskolák negyedik osztályából veszi tanítványait.»

De nem tekintve azt, hogy a középiskolának nem az a jellemzője, hogy a népiskola IV. osztályából veszi tanítványait, — a mi különben elvi szempontból nem is áll, mert a középiskolába a népiskolai IV. osztály tananyagához nem kötött felvételi vizsgálat alapján fölvehető oly tanuló is, a ki soha elemi iskolát nem látott, — a fenti meghatározás szerint a felső népiskola is középfokú tanintézet volna, mert ez valóban az elemi iskola negyedik osztályából veszi tanítványait. A különböző tanintézeteket nem az előző iskolák jellege vagy foka különbözteti meg egymástól, hanem saját feladatuk és céljuk, és e tekintetben a polgári iskola fejlettebb fokozatu, de azonos jellegű a felső népiskolával, ellenben lényegesen eltérő hivatású a középiskoláktól.

Bajos megmondani, hogy a polgári iskolai tanárok mért követelik oly elszántsággal, hogy iskolájuk középfokú tanintézetnek tekintessék. Nem hiszem, hogy e kérdésben, mint némelyek állítják, csupán bizonyos hiúsági gyengesség vezérelné e lelkes tanfériákat; valószínűbb, hogy tanáraik erkölcsi és anyagi helyzetének kedvezőbb kilátásai sugalmazzák ezen törekvésöket. Részemről nem látok semmi okot arra, hogy a polgári iskolai tanárok kedvezőtlenebb elbánásban részesüljenek, mint a középiskolai tanárok, abban az esetben is, ha iskolájukat népoktatási intézetnek tekintjük vagy nevezzük; — ellenben a közönségre és közoktatásügyünk egészséges fejlődésére kedvezőtlen körülménynek kellene tekintenem, ha a polgári iskolát már elnevezésében is vagy akár csakis elnevezésében a középiskola versenytársává tennők, mely a középiskolával talán párhuzamosan haladna és melyből az átlépést a középiskolába esetleg mindenkép megkönnyíteni kellene. Ez volt az eddigi eljárás és a tények kétségtelenné teszik, hogy hova jutottunk vele; tönkre tettük a polgári iskolát, melynek alsó osztályu tantervét a középiskolára való tekintettel alaposan elrontottuk, és a mely egészében nem tudott gyökeret verni hazánkban, és tönkretettük a középiskolák alsó osztályainak tantervét, mert egy eleve képtelen párhuzamos tanfolyamot akartunk létesíteni a polgári iskolából való átmenet megkönnyítésére. Nem az átlépés megnevezéséről van szó, — megnevezíteni csak a bünt kell; de ne beszéljünk az átlépés megkönnyítéséről se, mert ezen czéltalan törekvésnek mind a két iskolafaj megadja az árát. Szervezzük tisztán föladata követelményei szerint a középiskolát mint tudományos tanulmányokra vezető tudományos intézetet és szervezzük ettől teljesen függetlenül a polgári iskolát gyakorlati irányu népoktatásügyi tanintézetté, mely a tudományos pályára nem törekvő növendékeket kellő előkészültséggel egyenesen a pezsgő életbe bocsátja ki. Az átlépést az egyik iskolafajtából a másikba kössük megfelelő fölvételi vizsgálatához és bizzuk a vizsgálatra való előkészülést a tanulókra, illetőleg szüleikre, a kik eddig is minden ilyen és még ilyenebb átlépéseket lehetővé tettek, ha az átlépő növendékben megvolt a szükséges arravalóság. Mindennapi eset, hogy a jogászból bölcész vagy a theologusból orvos lesz, még mindennapibb, hogy a népiskola növendékéből jogász vagy a gymnazistából bankhivatalnok lesz; de eddigelé még nem jutott senkinek eszébe, a különböző facultások vagy a kereskedelmi akadé-

miák tantervét az esetleges átlépésekre való tekintettel megállapítani. Ismeretes tény különben, hogy hazánkban oda kellene törekedni, hogy a középiskolai ifjuságnak tetemes része lépjen át a polgári iskolába, nem pedig megfordítva, mert a középiskola türehetetlen módon meg van terhelve oly elemekkel, melyek a tudományos pályára nem valók, sőt maguk sem törnek ily pályára. De bizonyára sokszor indokolt a megfordított átlépés is, melyet az igazi tehetség mindig indokoltta és örvendetessé tesz. Ily igazi tehetségnek nem szabad útját állani; csakhogy az igazi tehetség nem szorul semmiféle könnyítésekre, melyek csak a tanítás komolyságának és eredményességének színvonalat nyomják le; még kevésbé indokolt ily szempontból az eltérő jellegű iskolák tantervének megnyomoritása.

Ép oly kevésbé tudom helyeselni a polgári iskolai tanároknak a tanárok képzésére vonatkozó véleményét. Szerintök a polgári iskolai tanárjelölteknek az «ismeretszerzés szempontjából az egyetemet kell látogatniok. A tanári működés másik fontos feladata, a szerzett ismeret methodikai nyújtása vagyis maga a tanítás mestersége pedig külön e célra szervezendő intézetben sajátítható el, melylyel a bennlakás igen czélszerűen kapcsolható össze.» Nem tudok e (fursán fogalmazott) véleményhez hozzájárulni, mivel az úgy az egyetemnek, mint a polgári iskolai tanárképzésnek lényeges félreértésén alapul. Lehetségesnek tartom egy protestáns vagy izraelita papképzőnek olyforma szervezését, mely e képzőben csupán a szorosabb értelemben vett theologiai szakok tanításáról gondoskodik, a philosophiai, történeti és nyelvészeti szakok tanulmányozását pedig a tudomány-egyetemre bizza. Lehetségesnek tartom ezt, mivel egy oldalról e papjelöltek a tudományos előképzettségnek azon a fokán állanak, melyet az egyetemi előadásoknak eredményes látogatása okvetetlen föltételez és mivel más oldalról a lelkészekről, kik nagy jelentőségű társadalmi szerepre hivatvák, megkívánandó, hogy a lehető legnagyobb tudományos készültséget és műveltséget sajátítsák el. A polgári iskolai tanárjelölteknél sem az egyik, sem a másik föltétel nincsen meg. E jelöltek okleveles tanítók, a kik az elemi tanítóképzőt elvégezték s úgy általános mint szakbeli képzettségük alapján nem alkalmasak arra, hogy egyetemi előadásokat sikerrel hallgathassanak, egyetemi gyakorlatokban eredménynyel részt vehessenek. De nincsen is szükségük arra a képzettségre, melyet az egyetem

nyújt és melyet igen ferdén fognak fel azok, a kik azt hiszik, hogy ismeretszerzés vagy: közlés a célja. Az egyetem első sorban tudományos intézet, mely tudósokat nevel, férfiakat, kik a tudománynak legnagyobb problémáival foglalkoznak és utóbb maguk is mint tudósok e problémák megoldásán, ha szűkebb körben is, fáradozni kívánnak. Erre a polgári iskolai tanároknak semmi szükségük nincsen, csak úgy nincsen, mint az elemi iskolák tanítóinak, kikre a fenti követelmény ép oly észjárással minden nehézség nélkül alkalmazható volna, mint a polgári iskolai tanárookra. Persze e felfogással szemben előállhatnak azzal az olcsó ellenvetéssel, hogy a polgári iskoláknak csak hasznukra válhatik, ha tanáraik magasabb tudományos készültséggel bírnak. De én ezt ebben az általánosságban határozottan tagadom. Nem tekintve azt, hogy ki nem elégitő előkészültségüknél fogva ez az úgynevezett magasabb tudományos képzettségök értéktelen lesz, mert csak felszínes féltudáson alapszik, — az eddigi tapasztalás is eléggé mutatja, hogy a polgári iskolák egészséges fejlődésének semmi sem ártott annyira, mint hogy tanárainak egy része, és persze nem a legrosszabbik része, középiskolai tanférfiakból került ki, a kik tanításukkal és törekvésükkel erőszakosan oly irányba terelték a polgári iskolát, hogy az biztos talaj nélkül a népoktatási és középiskolai intézetek közé nagyon is bizonytalan ferde helyzetbe jutott. Az egyetem — erre nézve nem lehet kétség — a legerélyesebben fog tiltakozni az ellen, hogy oly hallgatókkal foglalkozzék, a kik nem állnak a középiskolai készültség színvonalán; hiszen középiskoláink egy jó részének gyenge állapotánál fogva elég baja van már is a gymnasiumokból és reáliskolákból származó hallgatóknak egy tetemes töredékével, melynek fogyatékos előkészültségét ez időszerint a tanárképző keretében nagy nehézségekkel és eddigelé éppen nem megnyugtató sikerrel kell kiegészíteni vagy utánpótolni.

De én még egy másik okból is nagyon ellenzem a polgári iskolai tanároknak e véleményét, mely az egyetemet egy «Mädchen für alles» fokára akarja leszorítani. Hazánkban kevés a tudományos központ, kevés a magasabb foku tanintézet: A harmadik egyetem és a második műegyetem követelése valóban nem üres szólam. Látjuk is, hogy a jelen viszonyok közt hová jutottunk. A budapesti egyetem és műegyetem iszonyú zsúfoltsága máris lehetetlenné tett minden néven nevezendő tanítást vagy éppen nevelést, mely a tanulóknak helyesen vezetett öntevékenysége, a

tanárok és hallgatók folytonos személyes érintkezése nélkül el sem képzelhető. De a főiskolai tanárok succrescentiája dolgában is igen kedvezőtlenek a mai viszonyok. Mert ki határozhassa el magát arra, hogy az egyetemi katedrára készüljön, mikor esetleg évtizedekig kell várnia, míg valamely tanszék megürül? A külföld példája nagyon tanulságos e tekintetben is és e tanulság kétségbevonhatatlan: minél több a főiskola, annál több a főiskolai tanszékekre termett ember. Azért nekünk, meggyőződésem szerint, minden alkalmat meg kell ragadnunk, mely ily főiskolai jellegű tanintézet megalkotására vezethet.

Ily főiskolai tanintézetnek, nevezzük például pædagogiai akademiának, képzelem és kívánom én a polgári iskolai tanárokat képző intézetet. Felruházva a tudományos kutatás minden eszközével, bőségesen ellátva egyetemi képzettségű és jellegű tanerőkkel, kiegészítve egy gyakorló iskolául szolgáló mintaszerű polgári iskolával, — ily szervezettel fontos, hasznos, üdvös működésű, tekintélyes intézetté alakulhat ez akadémia, melynek tanárai, egyenletes műveltségű hallgatósággal szemben, tudományukat épp azon irányban fogják értékesíthetni, mely hallgatóik előkészültségének és tovább-képzésök céljainak teljesen megfelel. Mert nézeteim szerint nem a képzés foka különbözteti meg a polgári iskolai tanárképzést az egyetemi tanítástól, hanem a képzés alapja, módszere és iránya. Én nem tekintem az egyetemet egy csöppel sem magasabb intézetnek, mint a terveztem pædagogiai akademiát, de igenis másnak, melynek más a hallgatósága, más a feladata, más az iránya.

Igen tévesen itélné meg azért valaki fejtegetéseimet, ha úgy értelmezné, hogy én a polgári iskolát alacsonyabb színvonalra akar-nám leszorítani. Eszem ágában sincsen, sőt ép az ellenkezőt érzem. Én nem tekintem a polgári iskolát kisebb vagy alacsonyabb iskolának mint a gymnasiumot vagy reáliskolát, — de igen is lényegesen másnak, mert hiszen a középfoku intézetek tudományos tanulmányokra készítik elő növendékeiket, míg a polgári iskola gyakorlati irányu ismeretekkel küldi ki őket közvetlenül az életbe, hogy ott szerényebb körben bizonyos általános tanultsággal sikerrel tölthessék be helyüket. De megfordítva, talán nem tévedek, ha azt állítom, hogy a polgári iskolai tanárok téves szempontból tekintik a polgári iskola helyzetét és feladatát. Nekik, talán nem is egészen tudatosan, azoknak a középiskolai típusoknak egyike

lebeg szemük előtt, melyekről e fejtegetések elején szóltam, egy típus, mely közel áll a mai réaliskolákhoz és talán, ha a középiskolai reform a fent érintett irányban és szellemben keresztülmegy, egyéb típusok mellett szintén létesülhet. De az aztán ismét igazán középiskola lesz, mely növendékeit szintén, mint a többi típusok, a tudományos pályákra fogja előkészíteni, tehát ez a típus sem fogja a polgári iskolát helyettesíthetni.

A polgári iskolára hazánknak égető szüksége van, szervezése a legsürgősebb teendők egyike. Szükségünk van az újjászervezett polgári iskolára nemcsak önmagáért, hanem, mint már érintettem, középfoku tanintézeteink érdekében is, melyeket ma, főleg alsóbb osztályait, tömegesen megtöltik az oly tanulók, kik a középiskolát nem is akarják elvégezni, mert nem akarnak semmiféle tudományos pályára lépni. A III. vagy IV. osztály végeztével elhagyják a középiskolát, miután az előző osztályokban a sikeres tanítást a legnagyobb mértékben megnehezítették, sokszor teljesen lehetlenné tették és elhagyják a III. vagy IV. osztályt oly hézagos, értéktelen, félszeg tanultsággal, melynek az életben semmi hasznát nem vehetik. De még a felsőbb osztályok látogatására is csábít sok oda nem való tanulót az érettségi vizsgálat kedvezménye, mely oly virágzó, helyesebben látogatott intézetekké teszi a kereskedelmi iskolákat, melyeknek növendékei közül pedig aránylag csak kevesen lépnek tényleg a kereskedelmi pályára. Ez egészségtelen viszonyok megszüntetését várjuk az újjászervezett polgári iskolától, mely növendékeinek meg fogja adni a nekik való nemzeti és gyakorlati műveltséget, hogy utóbb az életben tisztességgel és sikerrel megállhassák helyöket. A polgári iskola nagy jelentőségét e rendeltetése eléggé biztosítja. Egészen szükségtelen, hogy ez iskolák tekintélyének vagy népszerűségének fokozására őket minden alap és ok nélkül középfoku tanintézetekké nyilvánítsuk, és egészen szükségtelen, hogy tanárjelöltjeiket az egyetemre küldjük, hol oly irányu tanításban részesülnének, melyre készülségük nincsen és mely igazi hivatásuk körén kívül esik.

A polgári iskolák fölvirágoztatásához nézetem szerint kettő szükséges: először egy kiválóan szervezett főiskola, melyen tanáraik a nekik való tudományos és pædagogiai képzésben részesülhessenek, és ezen erkölcsi momentum mellett a nem kicsinylendő anyagi tényező figyelembe vétele, hogy t. i. a polgári iskolai tanárok legalább is oly anyagi javadalmazásban részesüljenek,

milyent ez idő szerint középiskolai tanáraink élveznek. De ez utóbbi pontra nem akarok bővebben kiterjeszkedni, mert erre vonatkozólag egyetemes reform szükséges. Nálunk minden fajú és foku tanító és tanár rosszul van fizetve — és azt hiszem, abban mindnyájan egyetértünk, ha kisebb jelentőségű szervezeti kérdésekben eltérnek is véleményeink, hogy előbb-utóbb, de inkább előbb mint utóbb, be kell következnie oly kornak, mely a tanügy terén fáradozó munkásoknak — nem érdemüknek vagy jelentőségüknek megfelelő javadalmat biztosítson, de nekik legalább kiváló fontosságú kötelességeiknek gondtalan és odaadó teljesítését, tehát a tisztességes megélhetést lehetővé tegye. Adja Isten, hogy ezt a kort minél előbb megérhessük.

Ez őszinte kívánsággal megnyitom társaságunknak e VII. rendes közgyűlését.

A Társaság megéljenzezte és lelkes tapsokkal fogadta az elnöki megnyitó beszédet.

II. *Alexander Bernát: Klamarik János* tiszteleti elnök fölött emlékbeszédet mondott. Elnök a Társaság nevében előadónak köszönetet mondott a gyönyörű megemlékezésért.

III. *Titkár* előterjesztette következő évi jelentését:

Tisztelt Társaság!

Társaságunk működése az elmúlt évben is megmaradt abban az irányban, a melyet az eddigi tapasztalat már helyesnek bizonyított. Első sorban az actualis kérdések tisztázására fordította figyelmét, de a mellett érdeklődéssel fordult a nevelés minden fölmerült kérdése felé, bármely teréről az iskolai életnek vettettek azok föl. Ebben a tekintetben elmondhatjuk, hogy évről-évre terjed az iskolai közvéleményben a Társaság céljának fölismerése, a mennyiben az iskolaügy minden ágában működő kartársaink mindinkább érzik a szükségét annak, hogy gondolataik közlésére Társaságunk üléseit vagy folyóiratát válaszsák, vagy legalább azt is, mint olyan terrenumot, a melyen az ország nevelésügyi munkásainak összeségével érintkezhetnek. És valóban, egy ilyen közös organumot megkövetel a köznevelésügy természete, mert bármennyire tagozódjék is az az egyes különös célok szerint, ez nem másíthatja meg a nevelés feladatának lényegét, mely egyaránt uralkodó minden tagozatban, az t. i., hogy nemzeti érzéstől eltelt, becsületes, értelmes embert kell nevelni. S midőn a sokfelé tagozott nevelési intézmények mindeni-

kének működése ebben a közös czélban találkozik és egybeolvad, akkor az egységes nemzeti kultúra fölépítésén munkálkodik.

Társaságunk feladata a közösség ezen érzetét fejleszteni s midőn ezt teszi, önmagának csinál propagandát s ezen a kölcsönhatáson épül föl az a reményünk, hogy a fejlődés úgy a nevelésügyi közszellemre, mint Társaságunkra nézve egyaránt kedvező lesz.

Az elmúlt évben, mint legfontosabb és legaktuálisabb; a *polgáriskolák reformjának* kérdése lépett előtérbe. Miután a folyóiratunkban már a megelőző évben erről megindult eszmecsere a múlt évben még tovább fejlődött, az ügy fejlődésének egyes mozzanatai közöltettek és megbeszéltek, végre az elnökség vitatételül tüzte ki a reform alapvető kérdését, a mely novemberi ülésünkön megtöltötte érdeklődőkkel a termet, a mikor a polgáriskolai ügy legbuzgóbb harcosai fejtették itt ki nézetüket s mérték össze azokéval, a kik a népoktatás, vagy általában a közoktatás szempontjából szóltak a kérdéshez. — Ez a kérdés még az alakulás állapotában van, az alapkérdésen kívül még több fontos részlete van, a melyek alkalom szerint bizonyosan elő fognak fordulni üléseinken vagy folyóiratunkban.

A *népoktatási tanfelügyelet* kérdése volt a megelőző évi tárgyalásainknak egyik uralkodó tétele. Ennek utóhangjai átjöttek a múlt évre is és megszólaltak *Kérékgyártó Elek* fölolvadásában; s az általa érintett iskolaszéki intézmény révén ezen kérdés körébe vág *Ember János* felolvasása is. («A társadalom a népoktatás szolgálatában.»)

«Az egységes jogosítású középiskolai rendszer» kérdését *Balogh Péter* fejtegette májusi ülésünkön. Ezen időszertű s társadalmi és kulturpolitikai tekintetben elsőrendű fontosságú kérdést csupán a polgáriskolai reform sürgőssége volt képes egyelőre háttérbe szorítani s ennek elintézése után előreláthatólag megint rá fog fordulni a paedagogusok és Társaságunk érdeklődése.

Nagy tért foglalt el a múlt évben is folyóiratunkban és üléseinken a *külföldi nevelésügyi viszonyok ismertetése*. Az idegen tapasztalatok számbavétele az egyetlen mód annak kikerülésére, hogy mindig a magunk kárán tanuljunk. Azért a külföldi viszonyok megismerése mindig tanulságos marad, kivált pedig, ha oly élénk szemléletességgel állítják előnkbe, mint tette azt *Geöcze Sarolta* két felolvasásában, melyekben egy évi tanulmányútja alatt szerzett közvetlen benyomásai alapján ismertette a francia és az angol iskolai életet úgy külső szervezetében, mint belső szellemében.

E mellé sorolhatom *Kont Ignác* Párisban élő kartársunknak fölolvására beküldött cikkét: «Uj egyetemi gradusok Franciaországban», továbbá *Téri József* cikkét «Svájcz és Franciaország jelen iskolaügyéről».

Bartos Fülöp a mult évben is hirdette methodikai elveit «Az idegen nyelvek tanításáról», melyet a februári ülésen olvasott föl.

Roboz József az iskolások beszédhibáit ismertette szakszerűen és gyakorlati utasítások kíséretében, mely alkalommal tett humanus indítványaihoz a Társaság is hozzájárult, minek folytán az elnökség ez ügyben fölterjesztést intézett a miniszter úrhoz. — *Major Gyula* «Ének és zene a középiskolában» című fölolvadásában ezen tárgyaknak a középiskolákban való szerepét és tanításmódját tette megbeszélés tárgyává, a mely tárgyak, a régi magyar középiskolák hagyományai daczára, meglehetősen jelentéktelen helyzetbe sülyedtek vissza, bár a leginkább alkalmasak az ifjú kedélyre hatni s így az æsthetikai érzés fejlesztéséhez hozzájárulni. — *Kovács János* mint a kongressusi napló egyik szerkesztője, a naplóból merített benyomásait adta elő «Uralkodó irányzatok a millenniumi kongresszuson» cím alatt.

A felolvasások körén kívül menve, föl kell említenem azon nagyobb tanulmányokat, a melyek folyóiratunkban közöltettek; így *Mázy Engelbertét* «Az erkölcsi nevelés feladatáról», *Belják Bernátét* «A nyelvtanítás módszeréről», *Göllner Károlyét* «A szolgálati pragmatikáról».

Folyóiratunk a mult évben is teljes 40 íven jelent meg, megmaradván belső értékében is azon a magas színvonalon, a mely már általánosan el van ismerve.

Ez iskolai év első ülésén a Társaság kegyeletének adóját róttale *Szathmáry György* emléke iránt, kit közvetlenül mult évi nagygyűlésünk előtt a munkás élet teljességéből ragadott ki a halál. Az elhunyt életét és munkásságát *Neményi Imre* tagtársunk méltatta nagyszabású emlékbeszédében, a Szathmáry-család s az elhunyt nagy számmal összegyűlt tisztelői és barátai előtt. Megtisztelte ez alkalommal volt munkatársa emlékét és Társaságunkat a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr is megjelenésével.

És Társaságunk nem fogy ki ezen kegyeletes, de szomorú emlékünnepekből. Tiszteleti elnökünknek *Klamarik Jánosnak* töretetlen energiával telt alakját ezen nagygyűlésünkön már csak

lelki szemeinkkel láthattuk, a mint azt *Alexander Bernát* tagtársunk emlékezésében elénkbe állította.

A mult év ragadta el *Zichy Antalt* is, Társaságunk tiszteletifé és alapító tagját, az utolsót azon férfiak közül, a kiknek alkotmányunk visszaállításakor népnevelésügyünk újjászervezési munkájában Eötvös és Csengery oldala mellett elsőrendű szerep jutott.

A rendes tagok sorából elhunytak *Villányi Szaniszló* és *Breznyik János*, a katolikus és a protestáns középiskolai ügy egy-egy vezérembere. Ők egy áldásos munkában eltelt hosszú élet után tértek nyugalomra, elvégezvén mindazt, a mi reájuk bízott.

A kültagok közül ötnek elhunytáról értesültünk. Kiléptek 29-en. Ezzel szemben új tagokul beléptek 58-an. A növekedés tehát 24, kevesebb mint a megelőző évben, de hogy ez nem a hanyatlás jele, hanem csupán az el nem kerülhető hullámmás egyik jelensége, mutatja az, hogy a folyó évre már eddig is 43 új kültag jelentkezett, a kikkel együtt az új évet 752 kültaggal nyitjuk meg. A haladás, ha nem egyenletes is, de folytonos s ekkora létszámmal már elmondhatjuk, hogy Társaságunk, folyóirata révén, már országosan éreztetheti hatását.

De a tagok ezen tekintélyes száma nem jelenti egyszersmind azt is, hogy *anyagi ügyeink* virágzanak. A kültagok útján a csekély tagsági díj mellett az nem is várható. A tagsági díj fölemelését pedig nem engedi meg épen a Társaság célja, mely a paedagogiai ismereteknek és érdeklődésnek minél szélesebb körökben való fejlesztése. Rá voltunk tehát utalva más segélyforrásokra. Mivel értesülésünk szerint az Akadémia a mult évben sem volt abban a helyzetben, hogy Társaságunkat segélyezhesse, azért nem is folyamodtunk érte, s nem fogunk a folyó évben sem s így bevételeink közül az Akadémia segélye most már harmadik ízben fog hiányozni. Visszaemlékezve arra a két szerencsés esztendőre, a midőn a közoktatásügyi miniszter úr nagyobb arányú segítsége lehetővé tette az első évekből fenmaradt nyomdai adósságaink jelentékeny apasztását, a mult évben is előirányoztunk és kértünk 1000 frt segítséget. Azonban csak 500 frtot nyerhetvén, a mi csak kevéssel múlja felül az év folytán fölmerült nyomdai költségeinket, adósságunk aligapadt s már-már kezd megöröködni, akár az államadósság. Ez indította az elnökséget, hogy a folyó évre a kormány segélyét megint 1000 frtban iránozza elő.

Az anyagi ügyekkel áll összefüggésben az a körirat is, melyet.

a mult évi elnökségi ülés határozata értelmében néhány héttel ezelőtt a rendes tagoknak szétküldtünk. Egyrészt több ajánlattevő tagtársunk kívánatára is történt ez, kik kimutatást kívántak elvállalt és teljesített kötelezettségeik állásáról, de másrészt az elnökség föl akarta a tagok figyelmében ujítani azt a szép és a kiveszéstől megóvandó szokást is, mely szerint a rendes tagok erejükhöz mértén anyagi támogatásban is részesítik a Társaságot. Midőn a köriratot ismételten a t. tagtársak szíves figyelmébe ajánlom, egyuttal az abban közölt jegyzék kiegészítése végett közlöm a *teljesen befizetett alapítványként* tett és kezelt adományokat, a következőkben :

Bartal Antal... ..	50 frt	Nátafalussy Kornél ...	50 frt
Breznyik János	50 «	Platz Bonifác	50 «
Fehér Ipoly	100 «	Thuránszky Irén	100 «
Fenyvessy Ferencz ...	50 «	Zichy Antal	50 «
Kegyés Tanító-rend ...	50 «	Zirzen Janka	100 «
Kuncz Adolf	50 «	Vajda Ödön	50 «
Léederer Ábrahám ...	50 «	Vaszary Kolozs	100 «
Mayer Béla	50 «	Wodianer Arthur ...	50 «

Ujabbban *Groó Vilmos* és *Radó Vilmos* r. tagok ajánlottak föl a Társaság céljaira 50—50 frtot a szokásos évi törlesztéssel.

Anyagi viszonyaink stagnálása az oka, hogy működésünket újabb területekre nem terjeszthettük ki. Bármily erősen érezhető is a szüksége megbízható pædagogiai művek kiadásának, a mit a közvélemény egyenesen tőlünk vár, a várakozást anyagi eszközök hiányában nem elégíthetjük ki. Az a tervzet, a melylyel a legégetőbb szükségesen akartunk segíteni : egy Pædagogiai Encyklopædia kiadása, megmaradt a tervezés állapotában. Mult évi jelentésemben tett ígéretemhez képest annyit jelenthetek ez ügy állásáról, hogy egy előkelő kiadó-társulat vállalkoznék a mű kiadására azzal a megkötéssel is, hogy Társaságunk tagjai egy általunk megállapítandó olcsóbb áron juthassanak hozzá, de nekünk kellene fedeznünk az írói és szerkesztői díjakat. Erre most képesek nem vagyunk. Hogy leszünk-e valaha? Nem mondunk le a reményről, s ha teljesedni talál, rajtunk nem fog mulni a mű létesítése.

Jelentésemet ezzel befejezván, indítványozom, méltóztassanak az elnökséget megbízni, hogy fejezze ki a Társaság köszönetét a vallás- és közoktatásügyi Miniszter úrnak a nyújtott segélyért, továbbá a Magyar Tudományos Akadémia elnökségének, a miért

üléseink számára helyiséget adott, — s ezek után kérem, méltóztassanak jelentésemet tudomásul venni.

IV. *Zsengeri Samu* a pénztárvizsgáló bizottság működését ismerteti s következő jelentést tesz :

A Magyar Pædagogiai Társaság 1898. évi zárószámlája.

Bevétel.	frt	kr.	Kiadás.	frt	kr.
Készlet 1897. évről	—	97	Törlesztés a Franklin-		
Hátralékokból	190	—	Társulatnál	500	—
Folyó évi tagdíjakból ...	686	—	Irói és szerk. tisztelet-		
Régibb évfolyamok el-			díjak 1897-re utólag ...	66	—
adásából	4	—	Irói és szerk. tisztelet-		
Alapítványok kamataiból	44	07	díjak 1898-ra... ..	600	—
Tiszteleti és rendes tagok			Titkári tiszteletdíj ...	100	—
adományaiból	122	—	Pénztárnoki tiszteletdíj	100	—
Segély a vallás- és köz-			Jegyzői tiszteletdíj ...	50	—
oktatásügyi miniszte-			Szolgáknak és kapusnak	15	—
riumtól	500	—	Hirdetésekre	22	10
			Ügykezelési költségek		
			1897-re utólag	13	55
			Ügykezelési költségek		
			1898-ra utólag (levele-		
			zés, pénzbesz. száll.)	53	28
			Összesen : 1519 93		
			Pénztárkészlet 1898. évi		
			decz. 31-én	27	11
			<u>1547 04</u>	<u>1547 04</u>	

Budapest, 1899 jan. 1-én.

György Aladár s. k.
ellenőr.

Dr. Gyulay Béla s. k.
pénztárnok.

A pénztári könyveket 1898 január 1-től 1898 december 31-ig átvizsgáltuk, úgy a bevételeket, mint a kiadásokat okmányokkal, tagsági és fizetési könyvekkel egybehasonlítottuk, és megegyezőknak találtuk. A kimutatott 27 frt 11 kr pénztári készlet készpénzben és a 975 frt alapítványtőke egy pesti hazai első takarékpénztári és egy pesti magyar kereskedelmi bank betétkönyvecskéjében, 50 frt pedig egy italmérési jog.

VII. *Titkár* új kültagokat jelent be. Megválasztásra ajánlja :

Posch Jenő, dr. Pruzsinszky János, dr. Fürst Aladár, Klauber Frigyes, Benedek Sámuel (Budapest), Fejes Áron, Jánó Béla, Szabó Árpád, Ravasz Árpád, Demjanovich Andor, Molnár Károly (Székely-Udvarhely), Koroknay Antal (Tisza-Földvár), Földvály József (Lubló), Balogh Jenő (Vicza), Killián János (Nyitra-Komjáth), Hulényi József (Nyitra-Rudnó), Takáts Elek (Bács-Topolya), Szmodics László Lajos (Szent-Jakab), Torday László (Tó-Almás), Siska Samu (Felső-Tiszovnyik), Szabó József (Bihar-Derecske), Mendel Jenő (Lipót), Bass Dávid (Magyar-Soók), Kraiger Károly. (Pólyi), Fekecs Sándor (Jász-Ápáti), Bihary Károly (Vác), Miskovits János (Nagy-Kikinda), Molnár Ferencz (Kis-Tengelicz), Egyedi Sándor (Szeged), Lantai Ferencz (Kun-Hegyes). Szabó Sándor (Nagy-Becskerek), Komány Ferencz (Jarkovác), Gáspár István (Pusztá-Dinnyeshát), Palinkás Béla (Zalavár), Zvada János (Sebesér), Molecz Béla (Szentés), Borköles János (Ilonca), Baaden Károly (Nagy-Becskerek), Földi Jenő (Sepsi-Szt-György), Szolovits János (Zolna), Zelenka Frigyes (Székes-Fehérvár), Geleta János (Kóka), Schuller Miksa (Dobsina), Kapcsák József (Salgó-Tarján).

A Társaság az ajánlottakat felveszi kültagjai sorába.

A nagy-gyűlés véget ér.

BEKÜLDÖTT MŰVEK.

Grammatica teoretico-pratica delle lingua ungharese scritta ad uso delle scuole e dello studio privato da *Alessandro Körösi* professore di lingua e letteratura ungharese nel r. ung. gimnasio sup. di stato in Fiume. Parte seconda. La proposizione composta. Edita dal r. ung. ministero del-culto e della publica istruzione. Fiume. «Unio.» S.-r. 299.

A népoktatási intézkedések felügyelete és adminisztrációja külföldön. Irta *Kurucz Gyula*. S.-r. 230 l. Budapest, Lampel R. (Wodianer F. és Fiai). Ára 3 korona.

A magyar nemzet története. Irta *Szalay Á.* és *Baróti Lajos* 86. és 87. füzet (a IV. kötet befejező füzetei). Számos képpel és hét műmelléklettel. Budapest, Lampel. (Wodianer.) A kettős füzet ára 60 kr.

A magyar nemzet története. Millenniumi kiadás. Szerkeszti *Szilágyi Sándor*. 178. és 179. füzet, melyek a VII. kötetet fejezik be (593—715. l.); irta *Acsáhy Ignác*. 180—190. füzet, a X. kötet első része (1—399 l.) A X. kötet. A modern Magyarországot ismerteti (1848—1895), s *Márki Sándor* és *Bekszics Gusztáv* írják. Minden füzet gazdagon van illusztrálva és műmellékletekkel ellátva. Budapest, Athenæum. S.-r. Füzetje 30 kr. Kötetje diszköt. 8 frt.